

101000

и 8186/1925/1

5ke

Прага 1925.

"СПУДЕЙ" - неперіодичний орган Академічної
Громади Студентів Педагогічного Ін-
ституту ім. М. Драгоманова у Празі.

Видав: Академічна Громада Студентів Педаго-
гічного Інституту імени Мих. Драгоманова
у Празі.

Редагує: Редакційна Колегія.

1925 р. Червень.

На правах рукопису.

И. 8186/1925/1

Добридень у хату!
Сьогодні народився 35-й член нашої семі -
нашої громади.

Ні, не народився, а прокинувся після тяж-
кого довгого сну.

Наш батько, брат і наш син.

Ось він перед Вами!

З пороку віків дивиться крізь нас у май-
бутнє старий спудей Київський.

А крізь нього ми вдивляємося в нашу минув-
шину, бо "вчора" має в собі елементи нашого "сьо-
годні", а ми в собі несемо елементи нашого "зав-
тра".

"Спудей" навязує перервану нитку традиції.

"Спудей" несе прапор із гаслом:

(не чужі, хочай і модерні думки, а власна
думка на ґрунті власної традиції".

"Спудей" - наше збірне "Я".

Щастя Боже!

Наша мета: Створення ґрунту для спільної праці,
зокрема як студентів-педагогів, і,
взагалі, як майбутніх творців форм
життя української нації - виховників
соток будівничих цього життя.

Наші шляхи: Не приладнення до обставин, а боротьба
за панування над ними.

Не взаїмопоборювання а спільна бо-
ротьба за своєрідне й життєве.

Марш різними шляхами, нанесення уда-
ра спільними силами.

Творчість, а не мертвечина догм.

Відважне шукання, а не лякливе намацу-
вання можливостей у потемках.

Не політичне виховання товаришів, а
етично-корпоративне.

Братерство на території імператорства, старе
гасло наших пращів - українських ко-
заків, - є й нашим гаслом.
Сумісна праця над кожним нашим товари-
шем і праця кожного.
Не слідкування, а взаємоконтроль.
Чесність не лише з собою, а й з іншим".
Не механічна спарка груп, а товариська
сім'я індивідуальностей.
Не групова мораль, а загально-Україн-
ська.
Не плівання й самоопльовування, а кри-
тика й самокритика.
Сверте й коректне слово, а не роблен-
ня спінії поза плечима.
Не соромливе черування своїх дір із
виглядом: "усе гаразд", а відверте при-
знання своїх помилок.
Не іділчаний спокій садків і ставок -
наша стихія, не задуха мертвих баг-
ниш компромісу, не "грушка" й "піч", а
рух і гомін старого діда - Славутича.
Шпорогів

Ми прийшли до життя не в силу ображених
амбіцій.
Наше народження не під знаком будь-яких
далекосяглих чи короткозорих комбіна-
цій тактичного характеру.
Ні. Ні! Ні!! Ні!!!
Тисячу тисяч "Ні"!!!
Ми родилися, бо прийшов наш час.
Ми відчуваємо в собі сили до життя й до
його творення..
Ми мелоді луком...
Це перший крик малої дитини:
Вона маніфестує "ніві д'ові"
"Я є!"

Товариші педагоги, старші, рівні й мо-
лодші, прислухайтесь уважно...

Р.В. 1925. Травень.

На теми дня.

Зачуваємо, що в колах наших молодших товаришів (студентів першого курсу) снується думка про konieczність об'єднання всіх студентів у одну організовану семі, в одну громаду. Зачуваємо, що вже роблено заходи щодо поширення цієї думки серед членів Академічної Громади, або вживаючи терміну військово-фортифікаційного, ведуться операції "тихою сапою".

Кажемо так, бо офіційно й до відповідальних чинників Академічної Громади ще ж досі ніхто не промовив і слова.

Але проте маємо резолюцію Загальних Зборів Старої Громади (для скорочення називаємо так "Громаду Студентів" Педагогічного Інституту), один уступ якої проминути без обговорення не можемо.

Ось як звучить пункт 4.:

"Збори визнають студентів, що опинилися поза Громадою, до повороту в шлі спільної праці - та висловлюють думку, що з погляду академічних інтересів будуть поборювати всякий прояв відосередніх тенденцій у організаційно-академічному житті, опертих на ідеологічних диференціях".

Видко, що наш брат до паперу та каламаря нахил великий має та й із дипломатичного за-панібрата. Хіба не класичне: "Студентів, що опинилися поза Громадою" (далі "через прояв відосередніх тенденцій", соромливе пояснене не нагадує нам не менш класичних: "тутешніх мешканців Волиня", або "Русинів зі Східньої мелендольської").

Чи ж виразу "академічна громада" не можуть вимовити?

Хоч, правда, діло в великий піст було.

А далі: грізне й так характеристичне для нас Українців "п о б о р ю в а т и" (підкреслення наше) всякий прояв відосередніх тенденцій".

Це вже не герць із вірсяками закосить ся на боротьбу з життям і його формами.

Правда, прагнення до єдиного в'язу волі носиться в повітрі, туга за вільним керівничим

началом в знаком часу.

Нам Українцям так треба єдиної керівничої лінії - з одного боку - в підпорядкуванн-
ня ї. - з другого.

Але сміємо запитати: чи в нас єдина кер-
мівнича лінія взагалі, а в Старої Громади зо-
крема, які би всі ми радо в безоглядно
підпорядкувалися.

Об'єктивні факти кажуть: "ні".

Отже треба її витворити.

Витворення ж її в умов для її переве-
дення в життя можливе лише на ґрунті вияву
вільної індивідуальної думки, що в умовах
механічно-складеного колективу, без духового
зацікавлення в взаємочинності членів колек-
тиву, нидіє, бо імперативи такого колективу
стирають все те, що не лежить у лінії розво-
тої групи, що так чи сяк має перевагу в цупко-
тримається керми.

Централізація в добра в умовах ясно ви-
значеної мети в ясно намічених шляхів.

Ні першого ні другого, ми не маємо, хоч
і стоїмо напередодні того, щоби мати.

І ось, до молодших товаришів повертаючись,
мусимо підкреслити той факт, що ліва рука не
знає, що робить права.

Одна підписує в паперових резолюціях
"оголошення війни ворогобникам" (поборюва-
ти в т.д.), друга-ж галузку мира простягає до
посодинок осіб.

неосладовність чи нещирість?

Зачуваємо, що існує тенденція відоунення
старших студентів од праці в перебрання до
своїх рук керми, молодшими товаришами.

Це - гаразд.

Але думаємо, що це не про нас мова, бо ми
свої праці в кермуванні цілим загалом сту-
дентства інституту не показали, бо до того до-
сі уповноважені не були.

Дуже приємно, що молоді сили йдуть на змі-
ну, бо дійсно старі працею завалені таї, грі-
ха таїти нема чого, втомилися в боях та підтопта-
лися трохи.

Але ми хочемо, щоб ця думка молодших то-
варишів була не лише гарною думкою, бо таких
багато є, а щоб вона мала б і ґрунт під ногами.

без чого це буде лише балаканина, псування нервів та часу марна витрата.

Отже, щоби ця думка мала ґрунт під ногами, треба поперше самим авторам її мати бо-го.

Зачуваємо, що нарешті всі без винятку (виключаючи тих, яким взагалі всі і все байдуже) ідуть під гаслом "академічної праці".

Теж добрий знак.

Але (завше те прокляте "але")^{х)} кожне слово є лише форма, так і з "академізмом".

Здається щодо змісту його то ми з наші молодші товариші розходимося.

Поминаючи інші моменти, що в цілому творять наше розуміння гасла: "академізм"^{хх)} ми зупинимося поки-що на двох: 1) на нашому розумінню академічної наукової праці (позаобов'язковим слуханням лекцій і складанням іспитів) кожного студента в міру сил і можливостей;

2) на допомогіві акції на ґрунті корпоративному. Кожного студента для загалу товаришів.

Ці два моменти набрали таких конкретних форм: 1) Видавництво "Сіяч" і Наукове Філософсько-Педагогічне Товариство; 2) Ощадно-Позичкова Каса.

Отже, коли молодші товариші хочуть мати успіх у своїй акції, то вони повинні поперше показати себе не гарними словами, а працею і саме в цих установах суто-академічного характеру.

Ми найменше думаємо про те, що студент мусить бути аполітичним. Ні. Бути у професійній організації і в той час бути членом партії з певною політичною ідеологією - цілком природна річ.

Але бути у двох чи трьох професійних організаціях це - аномальність.

Аномальність в тому, що така особа чи ніде не працює, чи працює в одній організації в решті організації з мертвою особою.

А тому бувають такі аномальності: студент є членом політичної партії, членом професійної

х) Примітка друкаршика Г. Горобця.

хх) Ми поступово будемо розкривати цю тямку в дальших числах часопису.

організації Селоспілка (і з обов'язку членом ІІ Ошадно-Позичкової Каси), членом Союзу Українських Студентів Північно-Західних земель України, і нарешті членом Професійно-Академічної Громади Студентів Інституту.

Ясно, що при таких умовах ні часу, ні грошей не вистарчать, щоби віддати свої сили на працю у вищезгаданих трьох установах академічного характеру три Інституті.

До того ж інші корпоративно-професійні центри мають і свій корпоративний дух, що не завжди покривається з корпоративним духом (якого на жаль нема, але який повинен бути) студентства Педагогічного Інституту.

Коли-ж продивимося до участі молодших товаришів у вищезгаданих установах академічного характеру, то картина буде така:

Хай кажуть цифри:

Видавниче Т-во "Сіяч".

Участь студентів у цифровому відношенні за їх поділом по курсах:

I. курсу.....	0.1072(00357) ^{х)}
II. ".....	0.8928

у відсотках:

I. курсу.....	6% (2%) ^{хх)}
II. ".....	37.30%

Участь студентів за їх поділом по громадах.

цифрове відношення:

Стара Громада.....	0.4286
Академічна Громада....	0.5357
Неорганізовані.....	0.0357

Те саме в відсотках:

Стара Громада....	20.18%
Академічна Громада....	60.33%

Ошадно-Позичкова Каса.

Участь студентів у цифровому відношенні:

I. курсу(молодших тов)	0.0810
II. ".....	0.9190

Участь студентів у відсотках:

I. курсу.....	6%
II. курсу.....	52,2%

х) Властиво, фактична участь студентів I. курсу ви- значається числом 0.0357, бо з 3 студентів I. курсу, що беруть участь, 2 були членами "Сіяча рані". Те-саме.

Участь студентів у цифровому відношенні
за їх поділом по Громадах:

Старої Громади.....0.3795
Академічної Громади.....0.5025
Неорганізованих.....0.1080

Те саме в відсотках:

Старої Громади.....20,18%
Академічної Громади.....60,33%

Наукове Філософічно-Педагогічне Товариство.

~~Тут розв'язатися довго не доводиться.~~

Участь молодших товаришів в цьому Товаристві дав при всіх обчисленнях круглу цифру-0.

Таке нам какуть цифри.

Висновки? Висновки хай кожний зробить.

Панове, молодші товариші, ми хочемо з Вами ближче познайомитися, ми хочемо вірити в Ваші добрі наміри, ми хочемо бачити Вашу працю на академічному ґрунті.

Двері цих академічних установ одкриті!
Слово належить Вам.

І.У. 1925. -----

М. 2-ний.

Б г о.

Мати - змалку годить лану.

Батько - пумком в січі.

Збаламутили кохану

лихотяпи - паничі...

По ж для мене голе поле,

тич та стежка через ліс?

- навантажив душу болем

і в світі її доніс...

В серії - жаль та перемої,

та ще церковка стара, -

можу ставитись до бою,

пролунає лиш "пора".

А загину на чужині -

заберу з собою все,

лише сум мій на Україну

рідна пісня занесе.

1925.

.х.

М а т и.

Почорніла біла хата,
наче в хаті мрець..
лише пахне рута-мята,
мята та щебрець...

"Я не можу більше, тату..
тату..я піду..
беронити нашу хату,
мати.. молоду..."

"Не ходи, мій любий сину..
сину..я-умру..
на кого ж тоді покинеш
матінку стару?.."

"Не сумуй, мій любий тату,
і не потурай,-
не віддасть козацька мати
хату рідний край..."

Підвелась з ослону мати:

"сину..не барись..."

Почорніла біла хата..
в полі стрілив крик.

.....

.....

Над степами місяць сходить..
сходять і зірки;
не вертають із походу
й доси козаки...

Битий млях: Батурин, Крути,-
все стежки старі..
на могиллах вяне рута,
рута і перій...

Підвелась з ослона мати:

"Гей;не потурай..."

Не дамо ж, лихому хату,
розчинати край...

Роксоляна.

"Світе тихий...."
(з вечірніх настроїв)

В сутінках дня, що згас на обрій, в блакиті вечора, де тужить сум, в шовкових тінях вуличок вузеньких, за втраченим незнаним з тривогою в душі блукаю я... (Пожовкле листя де-не-де шушукне жалібно).

Минаю темні коритари...

Порою блимне золотом лихтар самотний...

І раптом море світла....

Настирливо кричать вітрини. "Купую" .. "Продаю" ... тавро на всьому.

Мов дика качка, що втратила малих, я тут чужа й самотна. Далі... Далі...

Півтемні площі...

Чогось шукаю... Але чого? Чи не того, що чується в старому дзвоні, який гудить призивно - тужно.

Можливо тут - в кутку середньовічної поваги знайду я китицю розгублених квіток. Люблю це старе місто. Немов вельможна пані в важких оксамитах, що пахнуть кюфром бабціним - перфумом "пачуль" і нафталіною. Серед старезних кам'яниць нові будови, як свіжі стьожечки в примнятих вже едвабах криноліну.

А тужний дзвін все кличе й кличе...

Тихенько вхожу в храм.

"Світе тихий, святія слави", плаче так жалібно, ніби надломаний голос; тугою й скорботою віє від нього.

Ось зараз полльотяться сльози: гіркі, важкі, гнітючі як дрібні дощ ув осені...

"Світе тихий святія слави" підноситься радісно, побідно назустріч йому молодий переможець: срібні дзвінки в ньому, ясність, молодість, чари, весна й віра, натхнена, чиста дитяча віра, без сумніву й вагань...

"Світе тихий святія слави", вкриває оксамитом тенор - сила, мужність, краса гімн твєрцеві, гімн Богу великому, доброму, тому хто все знає, хто всім кермує й веде кожного своїм шляхом.

Спів, слова молитви - чарівні й лагідні

полонять дугу. Хочу поринути у глибинах без-
конечности і злитися з Ним.

Мов у сні іду до віттаря...

Там, у сяві свічок, похила невисока по-
стать у срібних ризах. Лагідне обличчя, м'яг-
кий шовковий голос.

У Євангелії припадаю до його руки....
Гаряча росинка з очей... Хочу все віддати
цим поцілунком і... (може здається) рука на
мить затримує мою.

Боже! як радісно, як хороше, весь світ
хочу обняти в кожному: " Ви всі, всі мені
рідні".

У грудях перекочуються м'ягесенькі клу-
бочки.

Очі підводяться горі, до хреста, уста
самі шепочуть щось, дякуючи за все: за теп-
лість у грудях, за ласкавий тиск руки, за
спів, що перенесив із моря сліз на крилах го-
лубиних у блакиті іскристу.

Вір, вір! - побачу рідне небо у під-
ним Ії - сплямовакую Матір...

Шляхом змагань до Неї...

Слідами Марти ... для Марії!

Поможи Боже.

Прага, 13/9.1944.

Г. М.

Шкіл.

В далеко карі очі...
Тільки мене не питай -
Чом засмучена я хожу,
Чом я плачу серед ночі?
Оповісти я не зможу -
Наболіло через край.

•х•

У горосі скоки, скоки:
Скаче коник на всі боки
Грає сонях на дуду,
Хилить голову руду.
Коровки десь рику - рику...
Десь ворота рипу - рипу.
Сонце в небі нічичирк! -
Все в долину зирк та зирк.
Що там сталось? слуха, слуха,-
У болоті жаболуха.
І полізла: "Ага - га!
Коник весело плига."
Та ловити загаряче
Най собі іще покаче.
От і казочці кінець-
Дайте масличка горнець.

Чи ходила ти, Мариночко, по воду?
Чи не здисала якої там пригоди?
- Я манісінькі зустріла огірочки,
Що голісінькі сиділи, без сорочки.
Ну і щож тоді, мій сину, ти зробила
Чом гарненько огірочки не прикрила?
- Леле, тож мене заскочив чистий жах
Тьма теменна там крутилася комах.
Може ще що там нагляділа, Марино.
Деж це ти прогаяла ціліську днину?
- Ой іду я із відерцем до ставища,
Тільки дуп! - коли дурне ведро без
днища.
Ну ж і лаяла халяву я диряву
І чого вона була така роззява.
А не лазила, маринко, ти на тин,
Не зірвала огірочок не один?
- Ні, я стала на відерце та як гляну
Злих підисько суне тамки по буряну;
А собі із тину у долину - слизь!
А відерце піді мною раптом трісь!

х)
Пікаві думки.

Кожний нарід, що попаде в чуже ярмо, бореться на-самперед за свою незалежність.

(Бібель).

Не дайте іншим топтати безкарно своє право
(Кант).

Хто робить із себе робака, той не може потім скаржитися, коли його топчуть ногами.

(Кант "Метафізичні початкові основи науки про чесноти").

Керувати - значить - творити собі заступників, робити себе самого зайвим, а інших виховувати на керівників.
(Ферстер).

Чиста справа вимагає чистих засобів.
(М. Драгоманів).

Не ланцюги роблять людину рабом, а рабський дух.
(Старовинна приказка)

Не правда - не просвіта.
(М. Драгоманів).

х) Цей відділ з пляхом для вияву індивідуальних нахилів, думок і стремлень на спільному державно-національному ґрунті.

Тут може бути і своєрідна полеміка.

У процесі обміну намітиться опільна дорога.

Просимо всіх товаришів узяти даву участь у цьому відділі.

Надсилайте все те, що зацікавило вас під час читання і що відбивав в короткій ядерній формі ваші думки

Таксамо просимо наших старших товаришів, н.п. професорів, не відмовити взяти участь у цьому відділі.

Вимоги: точний переклад (коли автор-чужинець), точна копія (коли - Українець),

Зазначення автора, матеріал може бути опублікований і без підпису збірщика.

Редакція.

Право добути без труду варто тільки, що діти принесені бузьком; що бузько приніс, те може взяти лис або орел.

Але мати, що породила дитину, не дасть її собі загарсати, таксамо як нарід того права й інституцій, які мусив здобути собі кривавою працею.

(Р. Ерінг. Боротьба за право).

Як мають мене топтати ногами, то я волів бути собакою, а не людиною.

(Генріх фон-Кляйст).

Оборона права це - обов'язок супроти громади.

(Р. Ерінг).

Людство осягне свою досконалість тільки тоді, коли різні раси й народи можуть вільно виявляти свої характеристичні риси, скріплені почуттям любови. Всякий імперіалізм, окрім імперіалізму любови існує неправдо.

Імперіалізм скидає малі народи з обиду землі, як тріски до коша.

А треба, щоб тріски зрослися в пень. До цього повинно прямувати людство.

(Рабіндранат Таґоре).

Малого досягає той мистець, що не має сумнівів.

Добре тобі, якщо твої твори вище; погано, коли він нарівні; але найбільше нещастя, коли він нище від твоєї оцінки, - це буває з тими, хто дивується як то пан Біґ допоміг їм створити так добре

(Л. да Вінчі).

Сильна й витривала воля перемаже все; фізіологи знають, що вона перемагає й біль.

Історія свідчить, що поборює вона людей і богів, що вона буде наймогутніші держави.

(Ле Бон).

З ідеї батьківщини виникає пошана до армії, що стоїть на сторожі її цілості й незалежності.

(Ле Бон).

Нарід живе певними міцними ідеями. З них нам залишилась одна, однаково всім станам близька: ідея батьківщини.

(Ле Бон).

Легкодух вимирає дуже часто,
Хоробріи зустрічає смерть один раз.
("Юлія Цезар" Шекспіра).

Паскудні вчинки встануть, хоть всією
понавертай їх у труні землек.
("Гамлет" Шекспіра).

..... Не давай ніколи
своїм галанням язика, а думці
несміліи не давай ніколи акту.
("Гамлет" Шекспіра).

Бути чесним, як іде сей світ, се бути ви-
браним із десяти тисяч.
("Гамлет" Шекспіра).

Гр. Деркач.

Київо-Брацька школа - Могилянська Коле-
гія - Академія її спудей. I)
(1615 - 1632 - 1667-1817 рр.)

Ніщо нове не є міцним, коли
воно глибоко не коріниться
у старому.

У найтяжчі часи свого суспільно-націона-
льного і політичного життя український народ

I) Назва "спудей" походить од грецького слова *σπουδάζω* -
себто, поспішати, бути діяльним, ревно займатися,
старатися про щось; поважно говорити, або робити.
(Словн. *Mengen-Guthung, m. I Griech-deutsch von prof. Dr. H. Menge*)

Але через те, що в старих українських
вищих школах кінця ХУІ в. (Острозька школа і
Львівська брацька школа) вчили крім славянської
ще і грецької мови і взагалі тодішня наша наука
була під впливом грецької чи вірніш візантійсь-
кої грецької освіти, то її вихованців згаданих
шкіл називали з грецька - "спудеями". Ця назва не-
редалась і Київо-Брацькій школі. Хоч після пере-
формування Київо-Брацької Школи (1632) в Колегію
на зразок латинських шкіл, стала приїматися тут
нова назва з латинська - "студент", але її надалі
вживано, рівночасно з останньою, назви старої - "спу-
дей".

завжди звертався до двох середників - шаблі й освіти. Найяскравішим доказом тому є історичні події в житті нашого народу кінця XVII в. і першої половини XVIII в., коли, після Люблінської унії (1569) й після заведення на Україні церковної унії (1569) взути спільно з уніятами під покровом польського уряду жорстоко нищили на Україні всі прояви релігійно-церковного життя й тісно звязаного з ним у тих часах культурно й національно-суспільного життя українського народу. Тоді славне українське козацтво на чолі з найвидатнішими українськими гетьманами того часу Петром Конашевичем-Сагайдачним і Великим Богданом взялось за шаблю, а українське громадянство на чолі з духовними своїми провідниками (островський гурток вчених, львівські братчики і гурток учених київських на чолі з печерським архимандритом Єлисеєм Плетенецьким) взялось до заведення на Україні шкіл. Так повстали в 1570 рр. Острозька школа, в 1580 рр. Львівська брацька школа, а в кінці другого десятиліття XVIII в. Київсько-брацька школа. Але в своїх національно-політичних змаганнях український народ через різні несприятливі історичні обставини не досяг свого найвищого ідеалу - повної національно-політичної незалежності. Цей найвищий свій ідеал український народ здійснив лише в 1917-18 рр. на всіх своїх етнографічних землях - від Кавказу по Сян. . . . Але і тепер український народ знов таки через різні несприятливі обставини зовнішнього і внутрішнього політичного характеру не зміг остаточно зміцнити й утримати відновлену свою національно-державну незалежність, а звязані з цим політичні події на Україні в 1919-1920 рр. примусили велику кількість української інтелігенції залишити рідну землю й емігрувати за кордон. Будучи позасавлена можливості продовжувати збройну боротьбу за свою незалежність, українська інтелігенція, тобто, старше українське громадянство взялось до створення за кордоном високих шкіл.^{x)} Завдання це почастило здій-

x) Це не значить, що традиція наших вищих шкіл від часу занепаду Київської Академії (1817) до цього часу припинилась. Ні, ця традиція продовжувалась, так, напр., а кінця XVIII в. на Львівському Університеті існували окремі українські катедри, котрі, після перерви, з 80-х років минулого століття знов відновились; у Чернівцях

снити за кордоном при матеріяльній і моральній підтримці рідних нам по крові й духу славянських братів чехословацького народу. Отже на чеській землі повстали українські високі школи - в 1921 р. Український Університет у Празі, в 1922р. Господарська Академія в Подєбрадах і в 1923 р. Педагогічний Інститут ім. М. Драгоманова у Празі. Високе завдання мають перед собою ці школи... Вони мусять виховати українському народові ідейних, міцних духом і досвідчених прецівників на всіх ділянках національно-суспільного й політично-державного життя. Особливо ж велике завдання стоїть перед нашим Педагогічним Інститутом, ця школа має виховати добрих педагогів - тих каменярів духа, що, озброївшись тут найновішими здобутками педагогічного знання, понесуть своєму народові світло. Але, здобувачи собі педагогічну освіту й вироблюючи традицій своєї нової педагогічної школи, ми ніколи не мусимо забувати того, що ми вже мали вироблену славу традицій старої нашої вищої освіти. Ми мусимо протягнути нитку ідейного звязку до старих наших брацьких шкіл, особливо до Київської Могилянської Академії, котра протягом двох віків була огнищем освіти не лише для України, а й для всього православного Сходу. Київська Академія завжди ставила найвищим своїм ідеалом виховати своїх спудеїв на чесних, моральних, самодіяльних і відданих своїй батьківщині громадян.

Оцей високий ідеал виховання старої нашої *almae matris* мусить бути і для нас, майбутніх педагогів провідною зіркою. Ми постаравшись дати тут у загальних рисах огляд академічного життя Київської Академії й її спудеїв.

I.

15. X. 1615 року київське українське громадянство, ідейним провідником котрого був у ті часи згаданий гурток учених київських на чолі з печерським архимандритом Єлісєм Плетенецьким, заснувало в Києві брацтво й заклало монастир Богоявлення й при нім брацьку школу.

Першим ректором брацької школи був Іван Воронський (1615-1618) дидаскан брацької школи у Львові. Цей

на Університеті з 70 рр. мин. ст. існувала катедра українознавства; українська влада в 1918 р. відкрила 2 українських університети - в Києві й Кам'янці на Поділлі, а в Полтаві - історично-філософський факультет

крок київського громадянства на ті часи, коли, як згадано вище, поборювався над менший прояв національно-культурного українського життя, — був досить рішучий і сміливий. Такої сміливості українському громадянству й його духовним провідникам надавало українське козацтво, що саме тоді під проводом свого славетного гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного набрало в суспільно-національному українському житті могутньої сили. Гетьман Сагайдачний зі своїм військом козацьким вписався до брацтва, підтримував його матеріально й до кінця свого життя був його (брацтва) приятелем. В погребі гетьмана Сагайдачного (1622) приймала участь брацька школа на чолі з ректором її Касяном Саковичем, що склав на честь Сагайдачного вірші. Ці вірші читали спудеї брацької школи. х)

Духовним провідником Київско-Брацької Школи був київський православний митрополіт. Ректора й учителів вибирало брацтво. Наступними ректорами брацької школи після Іова Борецького, були: Мелетій Смотрицький до 1629р., Касіян Сакович (1620-1624) і Тома Ісєлевич (1630-1632).

Київо-Брацька школа поділялась на кілька класів. Гнат Ісєлевич у своїй автобіографічній записці зазначає, що Київо-Брацька Школа в кінці 20 рр. XVII в. мала чотири класи, або школи: 1) руська школа, 2) інфіма, 3) Граматика й 4) синтакса. Крім того, викладались по-

х) Імена їх такі: 1) Ст. Почаський, 2) П. Сазанович, 3) Ів. Сакович, 4) Т. Іванович (бурмістрович київський), 5) Ір. Тарнавський (протопопович київський), 6) Ф. Скаревський, 7) Левко Балака (бурмістрович київський), 8) Яр. Ставровецький, 9) Ів. Стецький, 10) М. Отрешкевич, 11) І. Козарин, 12) Ір. Пельчицький, 13) С. Самойлович, 14) М. Кизимович, 15) Гр. Кондратович, 16) Дм. Кривкович, 17) Лукаш Беринда, 18) Юр. Воронич, 19) К. Михайлович і 20) Сем. Шульга. —

Ф. Титов, Стара вища освіта Київської України кінця XVII та початку XVIII віків. Збірник істор.-філ. відділу Української Академії Наук у Києві 1924, ст. 82.

чатки риторики, філософії й богословія.

Брацька школа офіційну назву мала таку: "школа наук еліно-словенського й латинського письма", або "школа язика славянсько-руського, еліно-грецького й инш. даскалів." У цій школі вчили мов: грецької, латинської, славянської, руської (української) й польської.

Навчання починалося з славянської азбуки, що було тісно зв'язано з читанням часловця і псалтирі. Далі йшла наука граматики, синтакси, риторики, загальних положень філософії та основ богословія. Звертано також увагу на спів (особливо за ректорства Іова Березького). Крім того, викладались елементи математики (рахунки й арифметика) та почасти історичні науки. Високо поставлена була справа навчання риторики і спорідненої з нею гомілетики. Але найбільш звертано увагу на науку славяно-руської та грецької мов.

Про вчителів Київсько-Брацької школи мало знаємо. Хоча можна думати, що у брацькій школі вчителювали черці зі згаданого гуртка вчених печерського монастиря, як, напр., Захарія Копистенський, Тарас Левонич-Земка, Лаврентій Зизаній-Тустановський, Памва Беринда, Стефан Беринда, Олександр Митуря та інші.

З підручників, що були в ужитку в Київсько-Брацькій школі, відомий часловець, що був надрукований у друкарні печерського монастиря 1616 р. В Київсько-Брацькій школі, подібно як і в Острозькій та Львівській брацьких школах, звертали велику увагу на виховання юнацтва. Для досягнення високого ідеалу виховання брацькі педагоги користалися різними засобами, як пильне навчання релігії, розмов про пошану до батьків, старших, про добрі взаємини між унями та инш. Взагалі весь устрій шкільного життя й дисципліна у брацьких школах були розраховані на досягнення поставленого ідеалу виховання. Вживано тут ще одного способу виховання учнів - була утворена юнацька організація, так зв. "Юнацьке Брацтво", котре затвердив патріярх Теофан. Брацтво не мало на меті виховувати своїх членів у дусі стремління свого народу, в любови до батьківщини і в дусі православної церкви. Як узагалі всі наші брацтва того часу повставали з єдиною метою - спільними силами й унутрішньою дисципліною

х) *ibidem* с. 74.

боронити прав своєї народности в боротьбі з латинством, що несло зі собою не лише латинізацію, але й денационалізацію українського народу. Так і Київська "Юнацька Брацтво" утворено, головним чином, для того, щоби з молодих років привчати юнаків поважно ставитися до виконання громадських обов'язків, і до одностійної брацької діяльности, що так потрібна була в ті тяжкі часи для захисту православної церкви й української народности. Ці юнацькі брацтва тісно зв'язували учнів між собою, розвивали в них самодіяльність, солідарність, спільність ідеалу, чого, розуміється, не могло дати одне лише спільне відвідування лекцій.

Отже ці "Юнацькі Брацтва", що згодом перетворилися в конгрегації, цілком виправдували завдання виховників брацької школи, і, дійсно, вони були одним із найкращих засобів виховання. Вступ до "Юнацьких Браств" не був обов'язковим для всіх спудеїв, вступали туди добровільно, але при вступі складали урочисту обітницю про точне виконання "уставу" брацтва.

Київо-Брацька школа була всестановою школою. Про кількість учнів брацької школи відомостей не маємо, але, взявши під увагу те, що на похоронах гетьмана П. Сагайдачного (1622) виступало з віршами аж 20 спудеїв, можна думати, що їх було багато. Школа ця зробила великі послуги православної церкві й українській народности тим, що вона виховала в широкій народній душі кілька поколінь. В цьому багато завважило те, що ввесь час учителями-виховниками й духовними проводирями школи були люди високо освічені, великі патріоти, широко віддані православної церкві й українському народству. Тому й ці проводирі старалися виховувати своїх спудеїв у тому ж самому душі патріотизму, ідеалом котрого служило славне українське козацтво з його мужністю, відвагою й великою посвятою для батьківщини. У цьому й полягає те надзвичайне значіння, яке мала для українського народу його культури й освіти, Київо-Брацька школа.

З кінцем 20 років XVII в. існувала в Києві друга школа, що її заснував у печерській монастирі Петро Могила, по обранні своему на печерського архимандрита (1627). Школа ця називалась "Гімназіум" і мала вона до 100 учнів. Утворена вона була сілльш на зразок шкіл латинських. Петро Могила, як високоосві-

чена людина, розумів, що тодішня брацька школа з славянсько-грецькою наукою не могла виховати відповідних борців із латинством та уніятами. Таких борців могла б виховати лише школа, що могла дорівнювати єзуїтським школам, себто, латинська школа. Отакий характер латинських шкіл Могिला й надав своїй печерській школі. Але того часу йшла запекла боротьба православних Українців із єзуїтами. тим то й латинський характер печерської школи давав декому з українського громадянства притоку до підозріння Могили в якихось коншахтах із уніятами. Були навіть погрози з боку громадянства, а особливо козацтва, знищити печерську школу. Але небаром громадянство примирилося з Могилою й постановило обидві школи - Печерську й Брацьку-зєднати в одну.

II.

Актами Київського митрополита Ісаї Копинського з дня 5.І. 1632 р. і українського гетьмана Івана Петражицького-Кулаги з дня 17.ІІІ того ж року обидві школи зєднано в одну колегію, провід над котрою перейняв Петро Могिला. Нову обєднану школу приміщено в будинку Брацької школи при монастирі Богоявлення. Петро Могила зреформував Колегію на зразок Західно-європейських Університетів, і з того часу школа ця стала називатися Могілянською Колегією.^{х)}

Але король польський Володислав ІУ. універсалом з дня 18.ІІІ. 1635р. дозволив викладати в Могілянській Колегії науки не далі діалектики й логіки, себто, філософського курсу. Так було до смерти Могили. Але його наступники добилися від польського уряду згоди на надання Могілянській Колегії прав академії. Гадяцький трактат України з Польщею 6.вересня 1658 р. дав Київській Могілянській Колегії права академії нарівні з академією Краківською. Хоч польський сейм не затвердив цієї постанови, але фактично школа ця й надалі називалась академією. Характер наук в Могілянській Академії був такий: у викладах усіх наук пану-

х) За часів гетьмана Івана Мазепи школа ця мала ще таку назву "Могілянсько-Мазепинська Академія", але після 1709 р. московська влада заборонила вживати цієї назви й надалі залишилась перша назва.

вала латинська мова, в риторичі й піітиці переважала форма над змістом, у філософії панував Аристотель, а в богословії - Тома з Аквіну. Отже в науці панував дух схоластичний.

"Юнацькі Брацтва", що існували в Києво-Брацькій Школі тепер перетворюються в конгрегації.

Петро Могила в передмові до своєї "Антології" (1636) звертається до спудеїв своєї Академії, висловлюючи їм своє привітання, називає їх: "Молодь святим приятні братерської звязком зєдноченная". Оце й є академічна конгрегація. Конгрегація поділялась на дві конгрегації - старшу й молодшу. До старшої входили спудеї старших класів - філософи й богослови, а до молодшої - риторики, піітики й нищі класи.

Небесною захисницею старшої конгрегації вважали Мати Божу, а захисником молодшої - Св.кн. Володимира. По смерті Могилы з причин загального занепаду Києво-Брацького монастиря й його школи - Академії припиняли своє існування на деякий час і конгрегації. Але скоро їх відновив один з найкращих вихованців Академії Іосаф. Кроковський (згодом професор і ректор цієї школи). Ціль конгрегацій, як установ академічних, була переважно релігійно-морально виховнича. Вступ до конгрегацій був обставлений ритуалом, що було розраховано на те, щоб найтісніше привязати кожного нового члена конгрегації до Колегії-Академії. Найважливішим моментом цього ритуалу була, як і в "Юнацьких Брацтвах", урочиста обітниця (цілування хреста, звангелію й підпис). Були вироблені особливі правила для членів конгрегацій, що привчали юнаків-братчиків чесно виконувати свої обовязки, до доброго християнсько-етичного відношення до своїх товаришів і до добродійства. У тих часах академічна конгрегація була на стільки важливою організацією внутрішнього академічного життя школи, що вона мала своєрідну управу з особливою адміністрацією, як префект, асистент, нотар та инш., а також і юридичні права.

Отака установа при тодішніх умовах боротьби українського народу проти своїх гнобителів мала велике значіння, - конгрегація привязувала серця юнаків до їх рідної школи, робила для них яснішими і зрозумілішими ті цілі й завдання, що їх ставила собі школа. Під впливом тих вражів, що залишала в юнаків конгрегація, вихованці Києво-Могилянської Академії

пам'ятали про неї ціле своє життя, помагали їй зі всіх своїх сил і засобів. Такі були головні виховничі засоби, яких вживали педагоги Академії. Вони були цілком просякнуті найвищими основами православно-християнської педагогіки й моралі. Виховнича система цієї школи охоплювала все життя вихованців: розумове, моральне й сердечне. Академічні конгрегації служили також і матеріально-благодійним цілям, це були своєрідні союзи самопомочі бідним студентам.

Ректорів Могилянської Академії вибирали вчителі-професори при участі духовенства й цивільних громадян Києва. Вибраного ректора затверджував київський митрополіт. Помішником ректора був префект, обов'язком якого було, крім учительства, доглядати за шкільною дисципліною й поведінкою учнів. Учителів-професорів Київської Академії вибирали з поміж ліпших її вихованців. З часів П. Могили встановлено порядок — посилати ліпших студентів Академії в західно-європейські університети для завершення освіти. В цій цілі Академія посилювала за-кордон таких своїх студентів: Інокентія Гізеля, Лазаря Барановича, Семена Полоцького, Варлама Ясинського (слухав риторику в Бльбінгу, а філософію в Оломоці), Ст. Яворського, Т. Прокоповича та инш.

В Київській Академії було багато студентів-бідаків, для котрих ще Могила влаштував при Київо-Брацькій монастирі бурсу. Але бурса не могла вмістити всіх незаможних студентів, тому вони примушені були жити по дяківствах парафіяльних церков на Подолі — в сусідстві з Академією. За таке приміщення студент повинні були вчити грамоти парафіяльних міщанських дітей. На Різдво студент ходили зі звіздом, співали віршів, деклямували й т. ин. Вліті на вакації, що продовжувались два місяці (липень і серпень), бідні вихованці нижчих класів Академії (ритори, піїти, синтакси) розодилися по селах, де співали в церквах замість дяків, співали по хатах різних кантів, грали комедії, трагедії, инші були домовими вчителями й т. д.

Отак оці бідні "бурсаки" і заробляли собі на прожиття. Ці "ходження" називалися "епетиціями". Лучших студентів, так би мовити, статечних, префект Академії признавав до шляхецьких домів за інструкторів і виховників шляхецьких дітей. Звичай цей ведеться ще від П. Могили і звався він "кондицією".

Крім літніх вакацій, були ще відпочинки на Різ-
дво Христове, на масницю, на страсний і великодний ти-
ждень та на Зелені Свята. х)

З часів П.Могили заведено, що спудеї старших кля-
сів ставили драматичні вистави і в Академії. Вихова-
нець Академії Лазар Баранович (потім архієпископ чер-
нігівський) в одному своєму листі згадує, що він "ко-
лись то у трагедії грав роль Досипа". хх) Таксамо ста-
вили містерії. Шотляндець Гордон у своєму щоденнику
під 1685 р. згадує, що він у велику п'ятницю ходив у
Київо-Брацький монастир, щоб бути присутнім на шкіль-
ній виставі спудеїв Академії (~~xxxxxxxxxxxx~~). ххх)

Щодо матеріяльного становища Академії то, крім
гетьмана Сагайдачного й П.Могили, матеріяльно підтри-
мували академію ще українські гетьмани ХУІІ в., як Ів.
Петражицький-Кулага, Великий Богдан, Брюховецький, Са-
моїлович і Мазепа. Та проте за 1657-1685 рр.-часи тяж-
кої боротьби України з Польщею - Київ, а з ним і Могил-
лянська Академія, переживали багато тяжких потрясень,
нераз, навіть, припиняла своє існування. хххх)

ІІІ.

З 60 рр. ХУІІ в. стан Академії Київської зміню-
ється. На основі Андрусівської умови (1667) між Поль-
щею й Москвою Правобережна Україна залишилась під
Польщею, а Лівобережна Україна з м. Києвом відійшла
до Москви. Таким чином і Могиллянська Академія перейшла
під зверхність московського уряду. Не можна сказати,
щоб така зміна виїшла для Академії на краще, з одного
боку, тому, що всі Київо-Брацькі маєтки, що були також
джерелом матеріяльного існування школи, залишилися під
Польщею, а з другого боку, московський уряд з уперед-
женням ставився до Академії й намагався прибрати її
до своїх рук. Та проте Академія жила й розвивалася да-
лі. У цей час Київська Академія мала упрощений тип
ззуїтських академій кінця ХУІІ в.

З 1689-1693 рр. професор і префект Академії Іосаф
Кроковський уперше почав викладати 4-х річний курс
богословія, але в Могиллянській Академії не бачимо в бо-

х) Н.Петров. Труды Киевск. Духовн. Акад. 1895. т. ІІІ. с. 227.

хх) Ф.Титов. Стара вишня освіта в Київ. Укр. кінця ХУІ-по-
чат. ХУІІ вв. с. 153.

ххх) *ibidem* с. 154.

хххх) Д.Вишневський. Труды Киев. Дух. Акад. 1902 р. т. І.

гословських клясах ні морального богословія, ні казуїстичного, ні канонічного права ні східних мов. Але те, чого бракувало в пляні наук, поповнювалося бібліотекою Академії. Можливо, що при складанні цієї бібліотеки малось на увазі перетворити згодом Молягів в повну Академію. Цю бібліотеку завів ще сам Могила, вона почасти вціліла до наших часів (у бібліотеці Академії в книжки з написом Могили). Значно поповнив академічну бібліотеку митрсполіт Варл. Ясинський. За ХУІІ в. прс обсяг бібліотеки свідчить оця табличка:

Назва книг.	Книги ХУІ Другої Разом		
	і перш. по-человини	лов. ХУІ в.	ХУІІ в.
1. Святе письмо	36	18	54
2. Толкування на Св. письмо	39	127	216
3. Отці церкви грецк. і лат..	123	132	255
4. Собори, канони, обряди	66	27	93
5. Істор. бібл., церковна, гражд. література старинности і геогр.	118	135	253
6. Богословіє і проповідн.	153	153	306
7. Філософія	51	39	90
8. Риторика, піітика, грамат.	105	131	236
9. Лексикони	29	40	69
10. Медицина, матем., астроном.	36	40	76
11. Ріжні	7	15	22

Разом 813 857 1670

Коли ж візьмемо на увагу те, що 1780 р. понад половину бібліотеки знищено пожежою, то можна думати, що під кінець ХУІІ в. академічна бібліотека мала до 3500 книжок. Хоча В. Серебренніков ХХ) каже, що перед пожежою 1780 р. бібліотека Академії мала до 12.000 книжок.

З рукописних підручників у бібліотеці Академії залишилися - підручник з першого року ректорства Інок. Гізеля (друга полов. ХУІІ в.), рукописний підручник з філософії під назвою "opus totus philosophiae" що обіймав діалектику, логіку, фізику і метафізику. ХХІ)

х) Н. Петров. Труды Киев. Дух. Акад. 1895. грудень.

хх) Труды Киев. Дух. Акад. 1897. березень

ххх) Н. Петров - Труды Киевск. Духовной Академіи 1895. серпень

Крім того з тих часів залишився рукописний підручник риторики, у складанні й переписуванні якого брали участь самі спудеї. х)

З введенням в Київській Академії богословського курсу, управа Академії стала перед konieczністю придбати собі право на надавання вчених ступнів. Отже, ще з 1689 р. Київська Академія засвоїла собі право - надавати почесні учено-літературні титули, як напр., "бакалавр свободних наук і філософії."

В ХУІІ віці з Київської Академії вийшли такі вихованці-вчені як Феодосій Углицький, Дмитро Туптало, митрополит ростовський, Інокентій Кульчицький, архієпископ Іркуцький та инш. Крім того, до кінця ХУІІ в. вийшли на Москву відомі діячі ХУІІ в. як Сп. Славінецький, Арсен Сатиновський, Ф. Базвський та инш. До кінця того самого віку бачимо в Москві таких діячів на вищій духовній ієрархії: митрополит Павло Сорський, Маркел Псковський, Семен Полоцький, Г. Домецький, Сільвестр Чернецький, Дм. Туптало (ростовський) ст. Яворський та багато инш. З цивільних осіб у ХУІІ в. вчилися в Київській Академії гетьмани: Петро Дорошенко, Пилип Орлик, а також Юрій - син Богдана Хмельницького.

Київо-Могилянська Академія й окремі її вчені представники дуже рано зробилися відомими не лише на Україні, а й далеко поза її межами. З цього видно, що Київська Академія до кінця ХУІІ в. досягла свого найкращого розвитку. З простої брацької школи з елементарним курсом вона стає Колегією, а далі й Академією. На чолі її стояли і були в ній учителями такі високоосвічені люди, як Інокентій Гізель, Варлам Ясинський, Іосаф Кроковський та ин. Виховники її одержували повну й закінчену освіту. Київська Академія була для українського народу огнищем освіти, вона до кінця ХУІІ віку починає розповсюджувати світло своєї науки на Московщину, Білорусь та інші православні країни. В цей час Академія була обвіяна блискучим ореолом моральної краси й вченої слави.

Хоч у період 1701-1760 рр. московський уряд особливо намагався приборати до своїх рук Київську Академію, але в той час на київській митрополії були енергійні митрополіти, котрі рішуче захищали традиційні права Академії від наступу московської консисторії, що почала тоді набирати вже великої сили. Такими

х) Н. Петров. Труды Киев. Дух. Акад. 1895, т. III.

були архієпископи - Варлам Ванятович, Рафаїл Заборовський, Дрій Кониський. З ректорів Академії тих часів виділялися: Досип Вовчанський (1721-1727), Сильвестер Кулябко (1740-1745) і Іларіон Левицький (1727-1731). При цьому останньому вчилися в Академії - Іосаф Герленко (білгородський, канонізований московським синодом у 1911 р.), Павло Конючкевич (Тобольський), Софрон Кристалевський, Симон Тодорський та інші. Діяльність наближчих помішників ректора-префектів, в обов'язок котрих входив, як уже згадувалось, догляд за шкільною дисципліною й поведінкою вихованців, а також діяльності щодо управління Академією, регламентував митрополит Рафаїл Заборовський дня 7. X. 1734 р. під титулом "*Reges academicae decentibus et studentibus observando*". У цій інструкції Р. Заборовський звів до одного морального кодексу всі традиційні основи, якими Київська Академія завжди кермувалася в вихованні юнацтва. Тому морально-виховничий ідеал залишався й тепер той самий, що його поклав в основу виховання ще Петро Могила в своїй "Антології" з 1636 р., лише він виявляється в живих рисах сучасності. Головна мета "*Reges academicae*" виховати з юнаків переконаних православних і глибоковіруючих християн, шляхетних, ввічливих і глибоко відданих своїй народності громадян.

Шкільний курс Академії з початку ХУІІІ р. зохвав свій попередній вигляд, обсяг і склад. Академія першої половини ХУІІІ в. мала 8 класів, шкільний курс котрих нормально проходився за 12 років. Класи були такі: фара, або аналогія, інфіма, граматики, синтакса, поетика, риторика, філософія й богословіє. Для перших класів (нищих) призначалось по одному року, для філософії два і для богословія чотири роки. До Академії приймали хлопців усіх тодішніх станів українського суспільства від 10-15 років, іноді 7 - 14 рр., що мали домашню підготовку або укінчену парафіяльну школу і що знали початки латинської мови.

Предмети розподілялись так: фара - елементи граматики, українсько-руської мови, польської й початки латинської мов, а також правила каліграфії. Дальші три академічні класи призначались спеціально для латинської мови. Тут вимагалось основне вивчення

латинської мови, котрою викладалися предмети в вищих клясах Академії. Учні, що пройшли курс інфіми, граматики й синтакси, повинні були основно навчитися свобідно, правильно й красномовно говорити й писати латинською мовою. За нищими граматичними клясами йшло навчання піітики й риторики, що були тісно звязані між собою, але викладали кожную окремо. Ці два предмети складали середні кляси Академії. Піітика й риторика називалися ще в Могилянській Академії *humaniora*, а учні їх "гуманістами".^{x)}

Предметом навчання риторики було складання ораторських творів, особливу пильну увагу звертано на панегіричне й судове красномовство. Курс риторики закінчувався складанням загальних понять діалектики. Піітику й риторикку вивчали не лише теоретично, а й практично. Вправи писались по латині й по польськи, а в кінці XVIII в. також і українською книжною мовою. Вчителі піітики й риторики кожний щомісяця улаштували "деклямацію" або "орачію", першу стилем риторичним, а другу - віршами.

Крім того, в зазначених шістьох клясах викладались ще - катехізис і математика - арифметика й геометрія

Філософський курс був дуже широкий. Сюди входило навчання філософії раціональної (діалектика, логіка) моральної (етика) і натуральної філософії, котра в свою чергу поділялась на фізику, математику й метафізику. Фізика, крім вивчення назверхньої природи, мала в собі такі науки, як космогонія, есхатологія, метеорологія, уранографія й фізіологічна психологія у звязку з зоологією.

Філософія викладалась у Київській Академії в той час так, як і в XVIII в., за методом схолястичною. Теофан Прокопович змагався схолястичну абстрактність замінити реальними й у кожному разі корисними відомостями з галузі філософського знання. Прикладом такого напрямку можуть служити лекції відомого Ірїя Кониського професора філософії Київської Академії.^{xx)}

x) Н. Петров. Труды Кіев. Дух. Акад. 1895 р. т. II, ст. 226
xx) Ф. Титов. Стара вища освіта в Київ. Укр. кін. XVI-поч. XVIII ст. стор. 188.

Ще більший був курс богословія. Сюди входили, крім чисто богословських наук - догматики та нравонавчення, ще всі ті предмети, що взагалі були потрібні освіченій людині у сфері релігії. Особливостю філософських та богословських класів були диспути, що мали характер практичних управ. Улаштувались також і урочисті публичні диспути, на котрих були присутніми митрополіт, ректор, професори, спудеї Академії, а іноді і гетьман з Генеральною старшиною і взагалі видатні діячі українського суспільства. Про провадження диспутів свідчать графіровані тези з 1690 р., що захищалися спудеями під проводом професора Силуана Озерського, а також тези з 1693 року, що захищалися під проводом Стефана Яворського.^{х)}

Поданий вище курс наук у той час поповнювався новими науковими предметами згідно вимогам часу, як введено Геометрію, що викликалось практичними потребами.

З кінцем 1738 р. з ініціативи славного мецената Академії митрополіта Рафаїла Заборовського науковий курс її значно поповнився веденням мов старожидівської, грецької й німецької.

Видатним учителем цих трьох мов був славний професор Київської Академії в XVIII ст. Симон Тодорський, що закінчив свою освіту в Західних Європейських університетах (не латинсько-польських) і що був найвидатнішим представником тих вихованців Київської Академії, що закінчили свою освіту за кордоном. Він утворив у Київській Академії цілу школу вчених мовознавців.

Треба згадати, що з половини XVIII ст. у Київській Академії поширюється дух почуття естетичного розвитку. вводяться такі предмети, як малювання, музика та ін. В неділі та свята спудеї разом зі своїми вчителями вибираються за місто на Скавику чи Глубочицю або на Шулавку (назви цих місцевостей Київській досі існують) і там проводять цілий день: учні нижчих класів гралися в різні гри, а спудеї старших класів ставили вистави (драма "Пастух", "Олексій", "Дії на страсть Христа" та ін.) або

х) Н. Петров. Труди Київ. Дух. Акад. 1895 р. т. III. ст. 227

співали канти.

Київська Академія в цей час, як і в XVII ст. була школою загально-освітньою й усестановою. Її дійсно в ній за першу половину XVIII ст. вчилися діти всіх українських станів. Серед учнів Академії бачимо не лише синів духовенства, а й дітей української козацької старшини (Кулябки, Дунін-Боровські, Скоропадські, Ханенки, Мілорадовичі Марковичі та ин.); простих козаків (Симон Тодорський) і посполітих людей (Софрон Назаревич-Кристалевський та ин.).

Академія мала на початку XVIII ст. 2000 вихованців; 1715-1717 рр. - до 1000, 1731 р. до 600, 1741 р. - 567, 1750 - 60 рр. поверх 1000 вихованців. Отже кількість учнів мінялася від різних обставин.

З цивільних вихованців Київської Академії відомі з того часу Андрій Милорадович, Василь Григорович-Барський (відомий мандрівник), Степан Лукомський, Григорій Полетика, Микола Бантиш-Каменський, Григорій Сковорода - український філософ, російський учений Ломоносов та інші.

В Київській Академії також училися чужоземці, напр., син згаданого вище шотляндця Гордона, далі Серби (1750 р.): П. Вуїч і Повакович, Ар. Іванович; Молдаванин Ст. Гаврилів (1784); а 1704 Молдавські монахи Антін і Клавдій; 1752 року з турецьких володінь монахи Софрон і Денис; 1798 р. вступив до Академії Мадяр Марко Реліч; з 1791 р. слухав повний курс лекцій у вищих класах Академії Грек, пізніший царгородський патріарх, Константи́н X, а також громадянин Венецької Республіки Константин Секур. XX)

З цього можна бачити, якою великою популярністю користалася тоді Київська Академія далеко поза межами України.

З початком XVIII в. бувші вихованці Київської Академії почали відкривати школи в инш. містах України й Московщини.

Так Єпіфаній Славинецький відкрив у Москві на зразок Київської Могилянської Академії "Сла-

х) В. Серебренников. Труды Киев. Дух. Акад. 1897 р. ве-
хх) Ф. Титов. Стара вища освіта Київ. Укра- ресень
їни кін. XVI-поч. XVII вв. ст. 224.

вяно-Грецько-Латинську Академію", де учителями були вихованці Київської Академії; у 1702 р. Дмитро Туптало, архієпископ ростовський відкрив у Ростові "Русько-Грецько-Латинську Школу"; в 1703-4 рр. Ф. Лещинський відкрив у Тобольську "Словено-Руську Школу"; 1722 р. засновано в Білгороді семінарію, котру 1726 р. перетворено у "Харьковський Колегіум". Цей "Колегіум" згодом став найбільшим й найвидатнішим центром умового життя для цілої Слобідської України.

У цей час Київська Академія досягла свого апогею. Звідси, як в античні часи з Атен, ішла освіта на весь православний Схід. За 1701-50 роки Київська Академія дала до 70 єпископів, цілі сотки вчених ігуменів монастирів, сотки ректорів, розкиданих по землях України, Білорусі, Московщини й православному Сході шкіл. Академія дала багато найактивніших відомих борців за православну церкву й українську народність у Західній Україні, а також і Білорусі (як, напр., Юрій Кониський, Геронім Вовчанський та ін.).

Отже з зазначеного бачимо, які надзвичайно великі заслуги Київська Академія зробила православної української церкві, а разом з тим і української народності в епоху повного свого розцвіту.

Останніх 40 років XVIII в. і перших 17 р. XIX в. складають особливу епоху в історії Київської Академії. У цих часах московський уряд втручається во внутрішнє життя Академії, починає переводити зміни в адміністрації, в науковій частині й т.д. Особливо тяжкі часи настали для Академії при Катерині II, що дивилась на Київську Академію підозріло, обвинувачувала ректора, професорів і вихованців в "честолюбії, гордості й упрямстві". Вона доручила Румянцеву, голові "Малоросійської Колегії", слідкувати за життям Академії.

Змагання останнього гетьмана України К. Розумовського в 60 рр. XVIII в. відстояти перед Катериною II права Академії не мали успіху. У цей час на ректорство Академії дістали доступ Москалі, котрі не знаючи ні обставин, ні місцевих умов життя й через невміння кермувати школою, почали вносити в академічне життя дезорганіза-

візацію, і школа почала занепадати. А 14.УІІІ. 1817 р. Московський Синод указом перетворив стару Академію в Семінарію, в котрій заведено новий статут.

Таким чином скінчила своє славне існування Київська Академія для того, щоб через два роки розпочати нове життя вже в новій формі - в 1819 р. Стару Київську Академію перетворено в Духовну Академію - високу спеціально-богословську школу.

ІУ.

Оглянувши в загальних рисах життя Київської Академії й ті великі послуги, що дала вона для українського народу й інших країн, ми хочемо зупинитися тут над питанням, яким чином ця школа при всіх несприятливих політичних відносинах тих часів на Україні (боротьба з Польщею й Москвою) могла вирости на таку високу науково-освітню організацію, яка сила поставила її на таку недосяжну височінь, що витворило таку міцну й довго тревалу традицію Академії, котра протягом двох віків була огнищем освіти на цілій православної Схід.

Ми бачили, що найважливішим чинником на Україні в тих часах була церковна організація. Церква на Україні була тоді тою єдиною формою, тим фокусом, де збігалися всі моменти українського народнього життя; наїтісніше була зв'язана з церквою школа; церква ж була тою організаційною силою, що зміцнювала спільність інтересів і єдність поступовання суспільних українських класів, що залишилися вірними своїй нації.

Далі ми бачили з одного боку наїтісніший контакт з Академією української влади (в тодішній формі гетьманату) і взагалі всього українського суспільства, матеріальна й моральна підтримка ними школи, а з другого боку, такий самий тісний контакт Академії з громадянством і визнання нею авторитету своєї влади. І, на-решті, третій важливий момент - це міцна, здорова, основана на власній традиції, внутрішня організація Академії з високо поставленим ідеалом виховання юнацтва в душі своєї народности

(і самовихованням студентства в конгрегаціях) а також спільна праця професорів і слудеїв.

Всі оці моменти й надавали Київській Академії тої сили, того авторитету й тої моральної краси й ученої слави, якими вона пишалася протягом двох віків.

Не відкидаючи і для нашого часу того великого значіння, яке має національна церква в житті народа, ми не хочемо цим сказати, що всі засоби виховання Київської Академії мусять лягти в основу й сучасних форм нашого академічного життя. Ми далекі від того, щоби приймати ті старі форми церковно-релігійного чи, в сучасному розумінню, клерикального виховання, що вже відиграли свою цінну ролю в історії нашого народу...

Життя людства ніколи не стоїть на місці. Нова людська думка завжди шукає нових форм життя, ці форми міняються, приходять нові й наповнюються новим змістом. Але новий зміст життя завжди має більшу чи меншу основу в старих своїх формах. Тому й ми навіязуючи традицію Київської Академії до сучасного нашого академічного життя, могли би покласти в основу нашої праці в новій нашій школі оці три найголовніші моменти:

1) Ідея конгрегації з урочистю обітницею (форма теперішніх академічних громад у високих школах), що мали своїм завданням: етичне самовиховання студентства, розвиток їх самодіяльності, привчання з юнацтва до чесного виконання обов'язків громадянина, любови до своєї школи, взаємної самопомочі і глибокої відданности батьківщини;

2) Найтісніший контакт і спільна праця з професурою. Для переведення цього завдання в нас при Педагогічному Інституті вже існують відповідні організації - це - Наукове Філософічно-Педагогічне Товариство, драматична студія й видавниче товариство, де почасти це завдання вже здійснюється і

3) спільне громадське життя професури і студентства в найтіснішому контакті з громадським життям всього українського суспільства.

Оці три основні моменти, на нашу думку, й

булиб тим містком, що зеднував би славу традицію Київської Академії з нашою новою високою педагогічною школою.

Ощадно-позичкова каса студентів Педагогічного Інституту.

Ощадно-позичкова каса студентів Педагогічного Інституту існує з 15 травня 1924 року.

Всіма справами каси кермує Управа, що складалась з 3 осіб: голова - ст. Тирновський, бухг. Гр-жаківський та секретар Шевченко.

Діяльність свою розпочала в другій половині м. травня при 33 членах-фундаторах. Число членів швидко впало до 30 за вибуттям з різних мотивів 3 членів.

В дальшому число членів збільшується до 41 й лише в м. березні 1925 р. четверо за відповідними заявами залишають членство.

Суми каси складаються з таких:

а) щомісячні 5-коронові членські внески-ощадження (суми ці вписується кожному членові на його особистий рахунок - і при виході з каси всі повертаються);

б) %% від позичок і

в) вклади від сторонніх осіб або організації.

На сьогодні Управа Каси має в своєму розпорядженні 1670 корон членських внесків та 290 корон %%.

Про корисність каси, мабуть, говорити не доводиться.

Вищенаведені числа самі промовляють за себе. Отже в м. травні випозичено 17 членам 420

червні	"	10	385
липні	"	13	575
серпні	"	13	695
вересні	"	9	510
жовтні	"	20	1285
листопаді	"	18	1475
грудні	"	19	1250
січні	"	17	1310
лютім	"	17	1365
березні	"	10	800
квітні (на 20 чис.)	6		670,

а всього за II місяців існування каси позичено 169 членам 10740 корон чеських. Зменшені цифри у двох останніх рялках можна пояснити тим, що на ці місяці припадають видатки при розрахунках із вкладчиками, як приватними особами чи організаціями, так і з членами, що виступили.

У справах каси Управа завше керувалась принципом - швидкість у задоволенні вимог членів. Приймаючи під особливу увагу, що студентство мешкає в околицях Праги й змоги по кілька разів навідуватись у цій справі не має.

Розмір позички завше залежав від потреби студента та тих сум, що були в розпорядженні каси.

При призначенні позичок Управа дбала по можливості одкинути всякого роду формалістську й видавала позички при самому мінімумі виконаних формальностей.

Каса має свою історію.

Теперішня Управа пішла до праці, вичерпавши велику потребу студентства в такій організації. Тадалось, що навіть при мінімальному місячному внескові, але при співучасті всіх студентів, можливо буде створити організацію, що мала би більш-менш вигляд поважний.

Однак.... То була лише мрія, що зосталась лише в думках Управи.

Ріжні обставини, а передовсім певне відношення частини студентства не дали ґрунту для створення такої організації, образ якої малювала собі Управа.

До цього спричинилось ще й те, що Управа поलिшена була виключно на власні сили. На наші прохання, що їх свого часу вносили до Управи Українського Громадського Комітету та Педагогічного Інституту про допомогу, бодай в формі позички, - ми не дістали нічого.

Доводилось оперувати тими мізерними коштами, що Управа мала в своєму розпорядженні й великих зусиль стала ця праця в організації цього маленького, але дуже потрібного діла.

Як це нам вдалося - залишаємо міркувати тов. студентам.

Висловлюючи наприкінці свій жаль з приводу того, що Управа у своїй праці не знайшла зрозуміння

та відклику в широких масах студентства, ми однак із заловоленням стверджуємо, що на сьогодні, навіть при всіх тих несприятливих умовах, організація каси є вже на досить міцному фундаменті.

Поширити будову цю випадє на долю майбутньої Управи, котра, маючи перед собою майже цілорічну нашу практику, зможе усунути де-які перешкоди, що стояли на нашому шляху, і полагодити справу з найбільшою користю для загалу.

20. ІУ. 1925.

Управа.

Українське видавниче т-во "Сіяч" при Українському Педагогічному Інституті ім. М. Драгоманова у Празі.

17. ІУ. 1924 з ініціативи пп. професорів та студентів Педагогічного Інституту організовано при ньому видавниче товариство "Сіяч", що ставить собі метю: "задовольнити потреби Педагогічного Інституту виданням книг наукового змісту, спеціальних підручників та взагалі книжки педагогічного та наукового характеру зі всіх галузів знання в українській мові". Членами товариства можуть бути студенти та професори Інституту. Товариство має всього 41 членів, із них 13 професорів. Перші матеріальні засоби товариства зібрало шляхом внесення членських внесків та паїв. Стати ж на певний ґрунт та приступити до праці стало можливим лише після одержання допомоги з Педагогічного Інституту.

За рік праці товариство видало:

1. Вступ до філософії - д-ра Яреми,
2. Загальна гігієна - д-ра Гончаренка,
3. Теорія педагогіки на основі психології - С. Русо-вої.
4. Теорія векторів - Ф. Гули,
5. Пропедевтика вищого рахунку - Є. Іваненка,
6. Аналітична геометрія у просторі - Є. Іваненка,
7. Логіка - Д. Чижевського,
8. Загальна біологія - пр. А. Старкова,
9. Політична економія - Г. Кабачкова,
10. Альгебрична аналіза - проф. Є. Іваненка,

Друкуються:

1. Народня поезія - проф. Л. Віленького,
2. Дидактика - С. Русової,

3. Філософська хрестоматія - Д.Чижевського,
 4. Диференціальне числення - С.Іваненка.
 5. Історія всесвітнього мистецтва - В.Січинського,
- Готуються до друку й незабаром вийдуть:
1. Староболгарська грамати́ка - д-ра В.Сімовича.
 2. Фізика - М.Лорченка,
 3. Підручник німецької мови - д-ра В.Кушніра.

Помимо того намічено ще цілий ряд видань, курсів, що їх читали пп. професори в Українському Педагогічному Інституті.

Усі видання товариства "Сіяч" літографовані й видані в кількості 150 - 100 примірників.

В усіх справах товариства звертатися до тт. Шлендика, Гомзина, Зленка, Тиравського чи п.лектора Кабачкова. Членом товариства може бути кожний студент Інституту, для чого треба скласти письмєну заяву до Управи товариства.

Кожний член товариства повинен внести 100 Кч. паю та 10 Кч. вписових.

Паї можна внести частками по 10 Кч. що-міс.

Згідно постанови Управи члени товариства одержують видані товариством книжки зі знижкою 25% собівартости.

До пп. професорів та студентів Педагогічного Інституту.

Рік тому повстало видавниче товариство "Сіяч", що поставило собі завданням дати потрібну студентові книжку-підручник і в першу чергу надрукувати курси, що їх читали пп. професори Інституту.

Товариство не мало й не має будьяких фіскальних цілей; його мета; - допомогти студентству. Тим часом на 120 студентів Інституту лише 28 є членами товариства.

Товариші студенти! Невже видання підручника цікаво лише тим 28 - організаторам товариства?

Панове професори!

Інтереси науки - вимагають, щоб Ваші курси були надруковані.

Вступайте в члени "Сіяч-а"! Прийміть активну участь у його праці!

Пам'ятайте: чим більше членів - тим більші можливости. Усяка книга в українській мові - є прид-

бання української культури.

Видавниче товариство має бути дитиною цілої студентської та професорської корпорації Інституту - його честю й гордощами.

Заяви про вступ приймає студ. Шлендик, секретар Управи.

Управа Товариства "Сіяч".

Наукове Філософічно-Педагогічне Товариство при Педагогічному Інституті ім. М. Драгоманова у Празі.

18. X. 1924. засновано з почину ініціативної групи студентів Інституту Наукове Філософічно-Педагогічне Товариство, що поставило собі метю:

а) поширювати й розвивати серед своїх членів наукові філософічно-педагогічні знання зі всіх галузів науки, що їх викладають у середній школі, та викликувати зацікавлення ними;

б) слідкувати в міру сил та можливости за сучасною наукою в тій чи іншій галузі;

в) постійно підносити на розгляд і обговорення членів товариства всі наукові питання, що стосуються школи й учителя;

г) вияснювати всі спірні щодо української школи та учителя тези та питання наукового, філософського, педагогічного та науково-методичного характеру.

Товариство нараховує 23 члени (професорів і студентів).

Досі заслухані такі доклади:

1. "Національне виховання з теоретично-педагогічного боку" - Проф. Л. Білецького,
2. "Московсько-Українська культура" - лект. Д. Чижевського,
3. "Польсько-Українська культура" - проф. д-ра В. Старосольського,
4. "Основна риса характеру Української Нації" - студ. В. Зарицького,
5. "Єдина трудова школа" (2 доклади) проф. д-ра Я. Яреми,
"Психологічні методи підбору здібних" - проф. д-ра Я. Яреми.

Для вступу у члени треба подати заяву до Управи Товариства за порукою двох дійсних членів товари-

ства.

Управа Товариства: голова - проф. Хв. Швець,

Члени : лектор Д. Чижевський і

студент В. Гомзин (секретар).

Наш наймолодший товариш, наш "Спудей", трохи
запізно прийшов на світ Божий.

Стипендії не має...

А жити хоче...

Ми батьки його й опікуни роздобулися трохи
грошей (позичили), щоби трохи одягнути його, при-
чепурити та й пустити поміж люде.

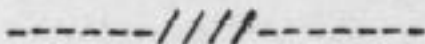
Ми віримо, що він одробить ці гроші, коли під-
росте...

А тепер тяжко приходиться...

А тому просимо всіх, кому дорога ця дитина, до-
помогти їй на її перших кроках.

Цією дорогою odkриваємо підписку на пресовий
фонд "Спудея"

Датки приймає Бр. Деркач (Канцелярія Педагогіч-
ного Інституту).

УКРАЇНСЬКЕ ВИДАВНИЧЕ ТОВАРИСТВО
"СІЯЧ".

1. Проф. д-р Я. Ярема. Вступ до філософії 166 ст. 8⁰-
- 17.50
2. Лектор, д-р Гончарів-Гончаренко. Загальна гігієна
369 ст. 8⁰ -
3. Проф. С. Русова. Теорія педагогіки на основі психо-
логії. 200+34 ст.
4. Проф. Л. Білецький. Українська народня поезія (друк)
5. Лект. Ф. Гула. Теорія векторів. 70 ст. 8⁰.... 10 кч.
6. Проф. Е. Іваненко. Пропедевтика вищого рахунку
232 ст. 30 "
7. Проф. Е. Іваненко. Аналітична геометрія у просторі
304 ст. 8⁰.... 45 "
8. Лект. Д. Чижевський. Логіка, 332 ст. 8⁰.... 50 "
9. Проф. д-р А. Старков. Загальна біологія (друк.)
10. Лект. В. Січинський. Історія мистецтва (друк.)
11. Лект. Г. Кабачків. Політична економія. (друк.)
12. Проф. Е. Іваненко. Алгебрична аналіза. 162 ст. 8⁰...
13. Проф. Е. Іваненко. Диференціальне числення (друк.)
14. Лект. д-р Д. Чижевський. Хрестоматія з історії фі-
лософії (друк.)
15. Проф. В. Сімович. Граматика старо-болгарської мови
(друк.)
16. Лект. д-р Кушнір. Граматика німецької мови (друк.)
17. Проф. С. Русова. Дидактика.... (друк.)
18. Проф. В. Сімович. Хрестоматія старо-болгарської мо-
ви.
19. Проф. М. Лорченко. Експериментальна фізика.

Адреса видавництва:

Прага, Сміхов, Малятова ул. ч. 19/III.

-----x:x:x:x:x:-----

Зміст.

" "	Од редакції.....	1.
Бор. Гомдин.	На тему дня.....	3.
М. З-ний.	Его.....	7.
" "	Мати.....	8.
Роксоляна.	Світе Тихий...	9.
З. М.	Шкіц.....	10.
" "	" "	11.
—————	Цікаві думки...	12.
Гр. Деркаг.	Киіво-Брацка школа-Могиланська Коледж- Академія її студей.....	14.
—————	Інформації.....	35.